

LEKTYRA SHKOLLORE DHE FUNKSIONI I SAJ

Krahas të shkruarit, të folurit dhe të dëgjuarit, të lexuarit është një aktivitet mjaft i rëndësishëm intelektual dhe edukativ, i cili mundëson realizimin e shumë marrëdhënieve komunikative mes njerëzve. Të lexuarit është proces i rëndësishëm jetësor që çon drejt të kërkuarit të diçkaje, por njëkohësisht paraqet edhe nevojë, dëshirë emocionale të çdo individi. "Shkolla, si institucion përmes së cilës përcillen dhe përvetësohen dijet e shoh të lexuarin si çelësin e sukseseve të çdo individi në të gjitha moshat e edukimit të tij" (Gjokutaj, 2012 : 201).

Leximin mund ta shohim në dy këndvështrime: së pari si aftësi që zgjeron njohuritë dhe shprehjet e nxënësve dhe se dyti si aftësi ku nxënësi nxjerr dhe kupton nga leximi dhe procesi i cili e çon nxënësin tek interpretimi. Ndryshe thënë leximi është një veprimtari marrëse ku teksti ofron, ndërsa nxënësi merr informacion, se si kuptohet ky informacion varet nga nxënësi, aftësia e tij, qëndrimi i tij gjuhësor etj.

Edhe përkundër një vlere jashtëzakonisht të madhe që ka leximi, kohëve të fundit gjithnjë e më tepër qarkullojnë zëra jo vetëm nga njerëzit e rëndomtë, por edhe nga studiues, metodistë, analistë, mësues të gjuhës dhe letërsisë shqipe, të cilët shprehin dëshpërimin e tyre duke pohuar se ka humbur vlera dhe rëndësia e librit, kemi krizë leximi, të rinjtë gjithnjë e më pak lexojnë..... e kështu me radhë. Bazuar nga ky fakt, kumtesës së sotme jemi qasur nga këndvështrimi i një mësimdhënësi të gjuhës dhe letërsisë shqipe, duke dashur të nxjerrim në pah funksionin dhe rëndësinë që ka leximi te nxënësit, me konkretisht lektyra shkollore, se pikërisht brenda orës së lektyrës vërehet më qartë se kudo tjetër roli dhe rëndësia edukativo-arsimore që luan ajo te nxënësit. "Nëse i kundrojmë plan-programet e lëndës së gjuhës dhe letërsisë shqipe si për shkollë fillore ashtu edhe për atë të mesme do të shohim se lënda e gjuhës amtare i detyron nxënësit të lexojnë një numër të caktuar veprash letrare të emëtuara si lektyra. Prandaj, jo rastësisht themi se mësimi i lëndës së gjuhës amtare e ka mundësinë më të madhe që ta nxisë nxënësin të lexojë" (Dibra-Zeqiri, 2011 : 10).

"Në terminologjinë tonë pedagogjike termi lektyrë përdoret me një domethënie specifike, që vërtetohet edhe me përdorimin e emërtimeve të shumta si: *lektyrë letrare, lektyrë shkollore, lektyrë shtëpiake, lektyrë e detyrueshme, lektyrë e zgjedhur* etj." (Адамческа, 1994 : 17). Me përdorimin e këtyre emërtimeve synohet të bëhet kufizimi dhe distancimi nga veprat e tjera letrare që i lexojnë nxënësit, por të cilat nuk janë të parapara si lektyra shkollore/shtëpiake.

Nocioni lektyrë shkollore rrjedh nga latinishtja *lectura*, që në përkthim do të thotë: të

lexuarit dhe redaktura gjuhësore e teksteve në dorëshkrim, ndërsa në interpretimin tekstual metodik ka domethënie e leximit shkollor, si i këtillë është emërtim jo i përshtatshëm dhe kështu siç përdoret është nocion konfuz dhe lë hapësirë për diskutim. Kjo ndodh për arsye se termi *lektyrë shkollore* nuk ka përmbajtje të definuar precize, sepse leximi si aktivitet zhvillohet edhe në orët e tjera mësimore. Kjo tregon se theksimi i vendit ku lexon nxënësi nuk është kriter konsekuent ose bazë pedagogjike fillestare për përdorimin e termit *lektyrë shkollore*. Shfrytëzimi i tij barazohet në leximin e orës së lektyrës, përkatësisht në shkollë, e cila si aktivitet jo gjithmonë e ka funksionin që ta afrojë veprën letrare pranë nxënësit/lexuesit. Këtu është aktualizuar edhe pyetja nëse shfrytëzimi i termit lektyrë shkollore nuk e zvogëlon dimensionin metodiko-didaktik dhe domethënie e leximit të lektyrës në shtëpi, sidomos nëse dihet se pikërisht përmbajtja e aktivitetit në shtëpi paraqet bazë për realizimin e orës kushtuar interpretimit të veprës letrare.

Si term më i përshtatshëm, i cili do të ndikojë drejtpërsëdrejti në realizimin e një varg objektivash të mëimit të gjuhës dhe letërsisë shqipe është termi *lektyrë letrare*. Ky term i përgjigjet esencës dhe funksionit pedagogjik që luan në procesin e formimit të kulturës së përgjithshme të leximit dhe të kulturës nga letërsia, që duhet të fitojnë nxënësit e shkollës fillore dhe të mesme. Gjithashtu vlen të përmendet fakti, se ky emërtim dallohet edhe nga emërtimi literatura shkollore në përgjithësi, dallohet edhe nga ajo e lëndëve të tjera në veçanti, sepse është specifik dhe në funksion të drejtpërdrejtë të mëimit të lëndës së gjuhës amtare. Mbi të gjitha termi *lektyrë* duhet kuptuar si kategori pedagogjike. Për ta përfutur dimensionin e vërtetë pedagogjik ajo duhet të jetë në funksion të detyrave konkrete edukative-arsimore të shkollës dhe të mëimit të gjuhës amtare. Për këtë qëllim, është e domosdoshme që gjatë përcaktimit të përmbajtjes së saj, të nisët nga thelbi - nxënësi. Ai është subjekt kryesor, të cilit i është kushtuar lektyra. "Lektyra është vendosur në funksion të zhvillimit të tij të përgjithshëm intelektual dhe emocional. Ajo zhvillohet në kontinuitet kohor didaktik-metodik fillon në klasë, vazhdon në kushte familjare/shtëpi dhe përfundon në klasë. Kjo do të thotë, se për ndërtimin e objektivave edukative të saj janë përgjegjës dhe duhet të përgatiten si arsimtari, ashtu edhe nxënësit" (Rexhepi, 2002 : 40).

Arsimtari duhet të jetë i vetëdijshëm se cila vepër letrare përkon më moshën e nxënësve, cila ka subjektin e vetë, stilin e vetë, vlerat e veta edukativo-arsimore, dinamikën e leximit dhe interpretimit, gjithashtu ka edhe qasje specifike didaktiko-metodike të shtjellimit të saj. Prandaj

duhet t'i kushtojë rëndësi përgatitjes dhe motivimit të nxënësve për leximin e kujdesshëm të saj. "Arsimtari është faktor vendimtar që i udhëzon nxënësit për mënyrën e leximit të veprës, kuptohet pasi ta ketë lexuar edhe studiuar vetë ai, përcakton kohën e leximit të veprës, përcjell procesin dhe cilësinë e leximit të veprës dhe në kohë të caktuar në bashkëpunim me nxënësit i qaset shqyrtimit të vlerave të saj artistike dhe edukative" (Brada, 2005 : 450). Pra, nxënësit nën udhëheqjen profesionale të mësimit të lëndës së gjuhës amtare, duhet të aftësohen që të mund t'i kuptojnë porositë e autorëve dhe ta kuptojnë vizionin e tyre për botën. Sipas mënyrës se si nxënësit do të mund ta konceptojnë botën, në atë mënyrë ata do mund ta kuptojnë, se cili libër e përmbush interesimin dhe kureshtjen e tyre, cili u ndihmon t'i demonstrojnë shprehitë e tyre mjeshtrorë të gjuhës dhe stilit të shkrimtarit dhe cili u jep mundësi të formojnë marrëdhënie kritike drejt mënyrës së trajtimit të problemeve jetësore që shkrimtarët i paraqesin në veprën letrare.

Si rrjedhojë, të lexosh një lekturë/vepër do të thotë, jo vetëm të ndërtosh një kuptim, por në të njëjtën kohë edhe të rindërtosh kuptimin, atë kuptim që autori ka dashur t'i japë tekstit/veprës së tij. Ndërtimi dhe rindërtimi përbëjnë më tepër se një aktivitet të thjeshtë intelektual, sepse leximi ndryshon në varësi të individit. "Të lexosh atë që është shkruar, mund të bëhet në forma të ndryshme, por të lexosh do të thotë të lexosh edhe atë që nuk është shkruar. Pra, lexuesi, në rastin konkret nxënësi, nuk lexon vetëm atë që është në rreshta, por arrin të lexojë edhe ndërmjet rreshtave, duke sjellë një kuptim, interpretim të vetin për atë që lexon. Por, a është i saktë ky interpretim? Në këtë rast nën drejtimin e mësuesit, nxënësit-lexues mund të përfshihen në dialog apo debat për të nxjerrë interpretimet e vlefshme për veprën e lexuar. Për të arritur këtë, në qendër të mësimit vihet jo më vepra/lektura apo mësuesi, por lexuesi/nxënësi, i cili nxitet të marrë pjesë në bashkëbisedime mbi kuptimet e nxjerra nga vepra e lexuar" (Pepa, 2001 : 22). Pra, mësimit është boshti kryesor që mban ekuilibrin para dhe gjatë orës së interpretimit të lekturës, prandaj konstatimi i përgjithshëm në të cilin kemi arritur është se, nxënësit do të lexojnë më shumë:

- nëse profesori e njofton nxënësin me veprat letrare që duhet lexuar në shtëpi;
- nëse profesori i drejton nxënësit në një pikë të caktuar tematike të veprës;
- nëse profesori vazhdimisht ndërton situata nga të cilat nxënësit vijë në përfundim se libri është burimi më i afërt dhe më frytdhënës i diturive;
- nëse profesori shpreh kënaqësi dhe gëzim para shpjegimit të çdo libri;

- nëse profesori me shembuj personal tregon se e adhuron dhe e çmon librin;
- nëse profesori për librin flet me dashuri dhe respekt;
- nëse profesori mundëson prani dhe kontakt të përditshme të nxënësve me librin;
- nëse profesori gjatë bisedave me prindër sugjeron lexim të përditshëm për të gjithë anëtarët e familjes;
- nëse profesori i nxit nxënësit ta blejnë dhe ta duan librin;
- nëse profesori lexon para nxënësve fragmente interesante dhe tërheqëse nga libri;
- nëse profesori lexon detaje nga jeta dhe veprimtaria e shkrimtarit;
- nëse profesori gjithmonë gjen kohë për të biseduar me nxënësit rreth veprës letrare që është në interes të tyre;
- nëse profesori nxit debat mes nxënësve dhe inicion diskutime interesante mbi veprën e lexuar;
- nëse profesori insiston në përkryerjen e teknikës së leximit të nxënësit deri në stadin e leximit estetik;
- nëse profesori arrin që të nxënësit ta zhvillojë aftësinë për t'i ndjekur dhe kuptuar ndodhitë në vepër në mënyrë analitike;
- nëse profesori i aftëson nxënësit që individualisht të formojnë kriteriume për ta vlerësuar veprën letrare;
- nëse profesori organizon situata mësimore prej të cilave do të marrë informacion kthyes për mënyrën e leximit të veprës për secilin nxënësi në veçanti;
- nëse profesori i aftëson nxënësit për lexim hulumtues të veprës letrare.

Gjykojmë se, nëse mësuesi arrin t'i aftësojë nxënësit që bashkërisht t'i realizojnë detyrat konkrete të lartpërmendura, atëherë mund të flasim për një nivel dhe interesim më të madh të nxënësve për lexim dhe për një përmbushje dhe realizim të shumë funksioneve edukativo-arsimore gjatë orës së interpretimit të lekturës. Jo rastësisht themi se ora e lekturës duhet t'i udhëzojë dhe aftësojë me sukses nxënësit që të mund të lexojnë, kuptojnë, përjetojnë, ta gjejnë veten në botën që ndeshin në veprat që lexojnë dhe pozitivisht ta formojnë personalitetin e tyre të ri. Për ta kuptuar më mirë këtë funksion dhe për të qenë të suksesshëm në këtë drejtim është e rëndësishme që mësuesi ta kuptojë se çfarë ndodh kur nxënësit lexojnë. Nëse mësuesi e kupton mirë këtë çast të rëndësishëm të rritjes intelektuale të çdo individi, kjo do t'i ndihmonte ata të përpunonin e të zbatonin strategji, me të cilat do të kontribuonin në zhvillimin, kultivimin

dhe nxitjen e lexuesve në mënyrë që ata të reflektojnë mbi atë çka lexojnë, të mendojnë dhe të mësojnë duke reflektuar mbi të lexuarit dhe procese të tjera që lidhen me të.

Duke pasur parasysh qëllimet dhe objektivat që synon t'i realizojë leximi i lektyrës, konstatimi jonë i përgjithshëm në të cilin kemi arritur është, se: lektyra është një përmbledhje veprash letrare për lexim të pavarur. Funkcionet që arrihen të realizohen gjatë leximit të saj janë të shumta, ndër më të spikatur kemi veçuar, se leximi i lektyrave mundëson që:

- ta nxisë nxënësin të punojë në mënyrë të pavarur me librin;
- të mundet nxënësi në mënyrë të pavarur të sjellë gjykime mbi vlerën ideo-artistike të veprës letrare;
- t'i zhvillojë aftësitë psikike të nxënësve, në radhë të parë aftësitë intelektuale dhe emocionale për përjetimin, njohjen dhe interpretimin e vlerave estetike të veprës letrare;
- të ndikojë në kultivimin e shijes estetike të nxënësve;
- ta zgjerojë kreativitetin dhe imagjinatën;
- ta pasurojë fjalorin;
- t'i njoftojë nxënësit me veprat artistike dhe kulturore që kanë vlera të përhershme;
- t'i aftësojë nxënësit që t'u qasen veprave artistike me përjetim, hulumtim kritik;
- t'i aftësojë nxënësit për përdorim të pavarur të burimeve të ndryshme të njohurive dhe të vetedukimit;
- ta përmirësojë kulturën e të shprehurit me gojë dhe me shkrim;
- të ndikojë në zhvillimi e aktivitetit mendore dhe aftësive të punës;
- të ndikojë në zhvillimin e vlerave estetike, etike, gjuhësore-stilistike;
- ta begatojnë botën e tyre emocionale, të menduarit analitik-kritik;
- të zhvillohet prirja, ndjenja dhe kureshtja e nxënësve për simbolikën e shprehjeve poetike dhe t'u dhënë më shumë domethënie shprehjeve dhe fotografive artistike;
- t'i njohin vlerat artistike të letërsisë shqipe dhe vështrimin e saj si pjesë të kulturës kombëtare;
- t'i aftësojë nxënësit për përdorimin e mjeteve gjuhësore si në bisedë ashtu edhe në gjuhën e shkruar dhe ligjërimin libror;

- të ndikojë në njohjen e specifikave të përdorimit të gjuhës së teksteve (në shkencë, publicistikë, administratë) dhe të veprave letrare në veçanti, ku gjuha kryen funksionin e elementit artistik të mirëfilltë;
- të ndikojë në zhvillimin e aftësive, të shkathtësive dhe të shprehive për lexim dhe shfrytëzim permanent të letërsisë si ushqim të mendjes dhe të shpirtit të njeriut.

Nga e gjithë kjo që thamë më lart, vijmë në përfundim se lektyra duhet kuptuar dhe përdorur si përmbajtje, mënyrë, mjet, formë, aktivitet dhe kusht për ngritjen e kulturës së leximit te nxënësit, në kushte dhe rrethana konkrete pedagogjike, në shkollë dhe qëllimisht të vazhduar në kushte edhe në rrethana familjare.

Pra, të lexuarit është njëri prej aktiviteteve më të rëndësishme të njeriut bashkëkohor, sepse përmes leximit ai njoftohet me ide të reja, arsimohet dhe zbavitet njëkohësisht, mirëpo pas gjithë këtij buri të madh elektronik, pas gjithë kësaj që kanë shpikur rrjetet sociale është vështirë të kërkohet realizimi në masë të madhe i këtij procesi, por mbetemi me shpresën se libri është burim i vetëm i formimit intelektual të çdo individi dhe mjet i pazëvendësueshëm njohurish.

Bibliografia

Brada, Riza. 2005. *Metodika e gjuhës shqipe për shkollën fillore, botimi III i plotësuar*, “Dukagjini”.

Dibra-Zeqiri, Farketa. 2011. *Funksionet e lektyrës shkollore në shkollat e mesme të Maqedonisë*, (punim magjistrature në dorëshkrim), Shkup.

Gjokutaj, Mimoza. 2012. *Didaktika e gjuhës shqipe*, Shblu, Tiranë.

Pepa, Vjollca. 2001. *Letërsi në shkollë*, Tiranë.

Rexhepi, Nuhi. 2002. *Letërsia shqipe në tekstet shkollore të Kosovës (1945-1990)*, Logos, Prishtinë.

Снежана, Адамческа. 1994. *Методски прирачник за ученичката лектура (I-IV одделение)* - “Легис”, Скопје.